

Elia die afscheid neemt van Elisa. Een legendarisch verhaal, met een spectaculaire climax van storm, vuur en adem: 'Terwijl zij gingen, al gaande en spraken met elkaar, daar, vurige wagen en vurige paarden en die scheidden hen van elkaar, die twee.' En als Elisa dat ziet, roept hij uit: 'Mijn vader, mijn vader, wagen van Israël en zijn ruiters.' Daarmee wordt gezegd: de wapenrusting van het volk, te verstaan als de morele autoriteit, is zijn profeet. Zonder profeet, zonder kritische tegenstem, zonder oproep tot omkeer, raakt een gemeenschap, een samenleving haar grondslag en oriëntatie kwijt. Maar als die profeet er niet meer is, als zijn vuur is gedoofd? Wat dan? Of beter: wie dan? Om die vraag draait dit verhaal, bij dit afscheid.

Een verhaal van afscheid. Zoals er vele zijn overgeleverd door de eeuwen heen. Een beroemd afscheid is dat van Sokrates in Athene, de filosoof van 'Ik weet dat ik niets weet'. Hij is door een volksrechtbank van vijfhonderd man ter dood veroordeeld omdat hij zich gekeerd zou hebben tegen de goden van Athene en de jeugd hebben bedorven. Dat laatste kun je zo verstaan: met zijn gedachtegoed zou hij jongemannen hebben opgezet tegen de autocraten en oligarchen die de Atheense democratie de afgrond in voerden.

Toen de dag gekomen was dat hij de gifbeker moest drinken, nam hij uitvoerig afscheid van enkele vrienden. Een hele dialoog van Plato, de *Faidōn*, is daaraan gewijd. Je zou het een boek van de dood kunnen noemen. Het gesprek gaat onder andere over de ziel die onsterfelijk zou zijn. Sterven is dan 'het vertrek van de ziel uit het lichaam'. De onstoffelijke ziel hoort thuis in het domein van het Goede, het Schone, het Ware, in het 'tijdloos eeuwige'. Deze gedachtelijn, aldus Sokrates, is 'een waagstuk dat de moeite loont, want het is een prachtig waagstuk'. Het christendom heeft het eens als een soort 'vijfde evangelie' omarmd.

En dan lezen we, helemaal aan het eind van de dialoog:

Het begon al koud te worden in de buurt van de onderbuik, toen hij zijn bedekte gelaat vrij maakte en zei - het waren zijn laatste woorden: 'Kriton, we zijn Asklepios nog een haan verschuldigd. Vergeet niet dat te regelen.'

Dit zijn wel hele bijzondere woorden van afscheid. Nogal wat lezers hebben het door de eeuwen heen beleefd als een volstrekte anticlimax. En er is eindeloos over gespeculeerd wat hier bedoeld zou kunnen zijn. Een haan offeren voor Asklepios, de esculaap, de god van de geneeskunst? Terwijl je sterft? Toch een testament, maar hoe dan?

Wat een mens nalaat. Nalatenschap. Erfgoed. Van generatie op generatie. Ook verhalen zijn nalatenschap en erfgoed. Zoals het verhaal over Elia. Hoe het verteld wordt. Hij was gekomen uit Tisjbe in Gilead - uit het buitenland dus, uit een land door oorlogen verwoest. Oorlogsslachtoffer is hij, deze Elia. Vreemdeling, vluchteling. Wat komt hij doen? De koning van Israël bezweren dat het uit moet zijn met oorlog voeren - voor koningen een geliefd tijdverdrijf. Hij heeft aan den lijve ondervonden wat daarvan de gevolgen zijn voor de gewone mensen in een land. Akkers geplunderd, wijngaarden in brand gestoken, steden leeggeroofd, mensen veroordeeld tot de bedelstaf.

Het land is compleet drooggefallen, geen stukje grond nog vruchtbaar, want geen regen. Een economische crisis van jewelste - voedseltekort, honger. En wie zijn de eerste slachtoffers? In

het verhaal een weduwe en haar zoon (1 Koningen 17:10-16). Ze moeten leven van een handvol meel in een kruik en een restje olie in een karaf. Het heeft iets van een sprookje: *De kruik met meel wordt niet leeg / de olie in de karaf raakt niet op*. Dat moet een volksliedje geweest zijn, zoals blijkt uit het ritme van het Hebreeuws. Zulke liedjes en verhalen zullen het goed hebben gedaan. Wonderkruiken en wonderkaraffen, die vind je niet in chique villa's en paleizen. De bewoners van zulke huizen hebben in de regel voorraad genoeg, ook in tijden van schaarste. Maar de armen niet. Die lijden honger. Die moeten het hebben van wonderkruiken, de verhalen en liedjes daarover, en maar dromen dat ooit, wie weet...

Toen Elia bijna niet meer wist hoe en wat, terwijl de koning hem naar het leven stond en hij vluchten moest, toen zag hij in het voorbijgaan Elisa die aan het ploegen was. Elia wierp zijn mantel over hem heen, als om te zeggen: jij moet mij opvolgen (1 Koningen 19:19-21). Maar Elisa, eerst wilde hij afscheid nemen van zijn vader en zijn moeder. Toch de normaalste zaak van de wereld. Zelfs een heilige plicht. Toen zei Elia hem: 'Ga, keer om, wat heb ik jou dan gedaan?' En Elisa begreep het - hij begreep wat van hem verwacht werd, hij slachtte het koppel ossen waarmee hij aan het ploegen was, gaf het volk te eten, ging Elia achterna en volgde hem ten slotte op als profeet - daar, aan de oever van de Jordaan.

Die twee, Elia en Elisa, zijn aan hun laatste gezamenlijke reis begonnen en die brengt hen van Gilgal, de Ringmuur, naar Beet-Eel naar Jericho naar de Jordaan, de grensrivier. O wacht even. Dat is geen toevallig traject. Vergeleken met de intocht van het volk het land in onder Jozua is het de omgekeerde richting. Daar trekt het volk de Jordaan over, en gaat zo het land binnen over droge grond nadat het water is afgesneden en staat als een dam. En dan trekt het volk verder naar Jericho, naar Beet-Eel en naar Gilgal, de Ringmuur, de eerste pleisterplaats in het land. Elia, met Elisa in zijn kielzog, gaat als het ware terug naar af, de Jordaan over, en ja, ook over het droge, de zandbodem, en zo het land uit. Het volk onder Jozua trok de Jordaan over, het land in. Elia en Elisa, zij trekken de Jordaan over, het land uit.

Zo wordt, in de vorm van een verhaal, want dat is het, het failliet van een samenleving verbeeld. Dat land met zijn koning is geen land waar mensen in vrijheid en voorspoed kunnen leven, geen land van melk en honing - een land even duister en benauwend als het slavenhuis Egypte.

En dan, die prachtige dialoog die het afscheid markeert.

Elia sprak tot Elisa:

Wat wens jij van mij dat ik doen zal voor jou,
voordat ik van jou word weggenomen?

Elisa sprak:

Moge aan mij geschieden: twee delen van jouw geest op mij!

Hij sprak:

Het is wel heel zwaar wat jij hier wenst.
Als jij ziet dat ik van jou word weggenomen,
dan zal zo aan jou geschieden,
wanneer niet, dan zal het niet geschieden.

Wat gebeurt hier? Het gaat hier niet zozeer om iets als een hemelvaart, wat hier gebeurt is dat Elia wordt weggenomen van Elisa. Ze zullen elkaar moeten missen. Maar vooral: Elisa zal

verder moeten zonder zijn leermeester die hij liefkozend 'vader' noemt. En dus vraagt hij om de geest van Elia, twee delen maar liefst van diens *roeach*, diens adem - de levenskracht die hem bezielde.

En dan is daar die mantel. 'Iemands mantel overnemen' is een oud, bijbels beeld. Maar een mantel draag je niet licht: wie hem oppakt, kiest ervoor om verantwoordelijkheid te nemen en een taak voort te zetten. Overnemen is één ding: durven drágen is de echte opdracht. Elisa durft te dragen. Zonder weerstand, zonder aarzeling.

Het is Pinksteren vandaag, een mooie pinksterdag ook nog, maar ik wil even terug naar vijftig dagen eerder: naar het begin van Pesach, de Joodse Sederavond. Daar zitten de mensen thuis aan tafel. Eén stoel blijf leeg. Die lege stoel is bestemd voor Elia. Want verwacht wordt zijn komst, zijn terugkeer, zo leert ons de traditie. Hoe kunnen we dat verstaan? Misschien zo: die lege stoel is voor een onverwachte gast die zich plotseling aandient, voor de vreemdeling, de vluchteling, de mens die zomaar aanschuift en een beroep doet op onze gastvrijheid. Die mens die mij, jou aankijkt, die mij, jou aangaat.

Een AZC is zo'n stoel. Ter Apel is zo'n stoel. En een bed. Het lukt ons maar niet in deze samenleving om voldoende lege stoelen te organiseren - dezer dagen is dit weer zeer, zeer pijnlijk zichtbaar geworden.

We zouden elke vreemdeling moeten benaderen als was zij, hij Elia. Of de Messias. Misschien komt Elia, de Messias op geen enkele andere manier, dan enkel zo.

De Messias. Ze hadden afscheid genomen van de Messias, zijn leerlingen. Hij was van hen weggenomen, ten hemel, zoals Elia. Verdwenen was hij, maar hij liet wel iets achter: zijn adem, zijn geest - misschien wel een dubbel deel. En wat dan gebeurt?

Zij werden vol van adem en kracht
en spraken in vreemde talen.
En allen die waren toegestroomd in die stad
hoorden hen en verstonden:
De taal van hun moeder
de naam van hun vader
de roep van vandaag en van gisteren
en van eeuwig
de schreeuw van de mensen.

Een verhaal dus dat wordt doorverteld van de ene generatie naar de volgende, in het parcours van de tijd, van gisteren, vandaag en morgen.

Dát verhaal dus - over ons, ons mensen. Dat vertelt hoe wij, wij mensen, zijn geroepen om deze aarde te maken tot een bewoonbare plaats voor alles wat leeft en adem heeft. Die intuïtie ligt besloten in die aloude formulering over 'de geest die het aangezicht van deze aarde zal vernieuwen'. Het is aan ons zo te leven, in die geest, uit die levensadem, krachtens die hartstocht tot vernieuwing.

Moge het zo zijn.